

УДК 347.96(477)

DOI [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-2\(41\)-4](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-2(41)-4)

ЗАБОРОНА ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНИ

Городиський Іван Михайлович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державного управління,

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2187-7752>

Статтю присвячено комплексному аналізу проблеми ототожнення адвоката з клієнтом як однієї з ключових гарантій незалежної адвокатської діяльності. У роботі окреслено відсутність у радянський період належних гарантій професійної незалежності, що робить актуальним питання їх імплементації у сучасних умовах. Особлива увага приділяється міжнародним стандартам, зокрема проекту Конвенції Ради Європи про захист професії правника (2025 р.), які прямо забороняють ототожнення адвоката з його клієнтом та справами останнього. Проаналізовано законодавче закріплення відповідної норми в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (2012 р.), а також практичні проблеми її реалізації, зокрема в медійному та суспільному просторах. На основі статистичних даних Національної асоціації адвокатів України зроблено висновок, що кількість випадків публічного ототожнення зростає, і хоча ця проблема стосується невеликої кількості адвокатів, але має високу етичну та репутаційну вагу. Окремо досліджено положення Закону № 4547-IX, ухваленого Верховною Радою у липні 2025 р., яким передбачено адміністративну відповідальність за публічне ототожнення адвоката з клієнтом. У статті виявлено низку проблемних аспектів: надмірно широкі та невизначені формулювання норм, потенційний «охолоджувальний ефект» для свободи слова й діяльності медіа та правозахисників, відсутність належного публічного обговорення, а також невідповідність європейській логіці реформування адвокатури. Сформульовано висновок про потребу в збалансованому підході, що передбачає коригування ст. 185¹⁶ КУпАП, врахування практики ЄСПЛ, проведення відкритих консультацій із професійною та громадянською спільнотами, а також синхронізацію запропонованих змін із процесом європейської інтеграції України.

Ключові слова: адвокатура, ототожнення адвоката з клієнтом, гарантії адвокатської діяльності, свобода вираження поглядів, адміністративна відповідальність, європейська інтеграція, практика ЄСПЛ.

Horodyskyi Ivan. Prohibition of Identifying a Lawyer with a Client: Problems of Legal Regulation in Ukraine

The article provides a comprehensive analysis of the problem of identifying a lawyer with their client as one of the key guarantees of independent legal practice. It highlights the lack of proper guarantees of professional independence during the Soviet period, which makes their effective implementation in modern conditions particularly relevant. Special attention is given to international standards, in particular the draft Council of Europe Convention on the Protection of the Profession of Lawyer (2025), which explicitly prohibits the identification of lawyers with their clients or clients' cases. The article examines the legislative enshrinement of this guarantee in the Law of Ukraine "On the Bar and Advocacy" (2012), as well as practical challenges of its implementation, especially in the media and public sphere. Based on statistical data from the Ukrainian National Bar Association, the study concludes that the number of cases of public identification is increasing. Although the issue affects a relatively small percentage of lawyers, it carries significant ethical and reputational implications. Particular attention is paid to the provisions of Law No. 4547-IX, adopted by the Verkhovna Rada in July 2025, which introduces administrative liability for public identification of a lawyer with their client. The article identifies several problematic aspects: overly broad and vague wording of the law, the potential "chilling effect" on freedom of expression and the work of the media and human rights defenders, the lack of sufficient public consultation, and inconsistencies with the European framework for legal profession reform. It concludes that a balanced approach is required, involving the revision of Article 185¹⁶ of the Code of Administrative Offenses, consideration of ECtHR practice, open consultations with professional and civil society stakeholders, and synchronization of the proposed changes with Ukraine's European integration process.

Key words: legal profession, identification of lawyer with client, guarantees of legal profession, freedom of expression, administrative liability, European integration, ECtHR practice.

Вступ. Адвокатура є одним із ключових стовпів демократичного суспільства та гарантією верховенства права. Без незалежної та професійної адвокатури неможливими є ні справедливість у державі, ні успішне майбутнє України.

Реформа адвокатури визначена серед передумов вступу України до Європейського Союзу, що закріплено в Дорожній карті з верховенства права, затвердженій Кабінетом Міністрів України 14 травня 2025 року [1]. Вона охоплює вирішення низки викликів, які стоять перед українською адвокатурою сьогодні. Одним із ключових є питання ототожнення адвоката з його клієнтом. Заборона такого ототожнення є важливою гарантією незалежної адвокатської діяльності.

Водночас законодавчі механізми, запропоновані для вирішення цього питання, викликали активні й неоднозначні дискусії як у професійному середовищі, так і в українському суспільстві. Це створює потребу в критичному аналізі запропонованих рішень і розробці шляхів їх удосконалення.

Матеріали та методи. Проблематика заборони ототожнення адвоката з клієнтом широко досліджувалася у вітчизняній правовій доктрині. Зокрема, можна відзначити праці О. В. Антонюк [2], Н. М. Бакайнової [3], І. І. Комарницької [4] та ін. Проте є потреба в дослідженні цієї проблеми крізь призму останніх законодавчих ініціатив та змін і викликів європейської інтеграції України.

У статті застосовано формально-юридичний і порівняльно-правовий методи та метод системного аналізу з використанням практики ЄСПЛ, міжнародних стандартів, національного законодавства й експертних оцінок.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу проблеми ототожнення адвоката з клієнтом у контексті професійних гарантій адвокатської діяльності, оцінка запропонованих законодавчих рішень та визначення їхнього впливу на свободу вираження поглядів і процес реформування адвокатури в Україні в умовах європейської інтеграції, а також вироблення рекомендацій щодо оптимальних шляхів врегулювання цієї проблеми.

Результати. Адвокатура в сучасному розумінні в Україні сформувалася лише після проголошення незалежності в 1991 році. Адвокатуру радянського періоду, зокрема часів УРСР, неможливо вважати незалежною чи такою, що відповідає міжнародним стандартам, оскільки вона перебувала під партійним і бюрократичним контролем. Багато професійних інститутів і гарантій адвокатської діяльності, визнаних у демократичних державах, у СРСР або взагалі не існували, або мали декларативний характер і фактично не застосовувалися. Серед них – і заборона ототожнення адвоката з клієнтом, яка радянським законодавством про адвокатуру не була передбачена.

Неототожнення адвоката з клієнтом належить до ключових гарантій адвокатської діяльності, визнаних на міжнародному рівні. Зокрема, Основні положення про роль адвокатів, ухвалені VIII Конгресом ООН із запобігання злочинам у серпні 1990 року, передбачають, що «Адвокати не повинні ідентифікуватися з клієнтами та їх справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків» [5]. А у ст. 6 Конвенції про захист професії правника, запропонованої Радою Європи у 2025 році, наголошено, що «Сторони повинні забезпечити, щоб адвокати не зазнавали негативних наслідків унаслідок ототожнення їх із клієнтами або справою їхніх клієнтів» [6]. В Україні ж відповідна норма з'явилася лише після прийняття у 2012 році Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», у п. 16 ч. 1 ст. 23 якого прямо встановлено, що «забороняється ототожнення адвоката з клієнтом» [7].

Водночас подібна ситуація спостерігалася й у сфері свободи слова та преси, яка відновила лише після падіння комуністичного режиму. У радянський період не існувало ані суспільних, ані етичних стандартів щодо висвітлення адвокатської діяльності в медіа, зокрема стосовно заборони ототожнення адвоката з клієнтом. Із розвитком соціальних мереж і цифрових медіа ці проблеми набули особливої гостроти.

Слід зазначити, що проблема публічного ототожнення адвоката з клієнтом нині актуальна насамперед для обмеженого кола захисників, які беруть участь у найрезонансніших процесах. Вона не завжди прямо пов'язана з професійною діяльністю, проте у випадках, коли подібні асоціації набувають негативної конотації, вони можуть призводити до стигматизації адвоката та порушення законодавчих гарантій його діяльності.

У Звіті Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ зазначено, що протягом останніх трьох років кількість звернень адвокатів із цього питання становила: 59 заяв (13 підтверджених порушень) у 2022 році, 98 заяв (21 порушення) у 2023 році та 86 заяв (28 порушень) у 2024 році [8]. Очевидно, що це не охоплює всі випадки публічного ототожнення в медіа та суспільному просторі. Водночас, зважаючи на кількість адвокатів в Україні станом на кінець 2024 року – 70 152 особи [9], проблема зачіпає менш ніж 1 % адвокатів.

Разом із тим оцінювати її слід не лише в кількісному, а й в етичному вимірі. Існує ризик зростання таких випадків у майбутньому, особливо з огляду на відсутність чіткого механізму реалізації норми про заборону ототожнення, закріпленої у Законі України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність». Поєднання законодавчих вимог, статистичного виміру та суспільної чутливості цього питання, яке також стосується свободи слова, потребує максимально збалансованих підходів до його врегулювання.

16 липня 2025 року Верховна Рада України ухвалила законопроект № 12320, який станом на дату написання цієї статті перебуває на підписі у Президента як Закон № 4547-IX (далі – Закон № 4547-IX) [10]. Його положення покликані врегулювати окреслені проблеми, однак водночас породжують нові системні виклики як у сфері адвокатської діяльності, так і в контексті забезпечення свободи слова.

Отже, постає питання про баланс між масштабом проблеми, задекларованими цілями, запропонованими законодавчими рішеннями та загальною логікою реформування адвокатури.

Закон № 4547-IX передбачає доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення новою ст. 185¹⁶, згідно з якою:

«1. Публічне, у тому числі через медіа, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки, ототожнення особою адвоката і клієнта, якому таким адвокатом надається професійна правнича допомога, вчинене без мети перешкодити виконанню адвокатом передбачених законом повноважень зі здійснення захисту,

представництва та надання інших видів правничої допомоги особі, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, – тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [10].

Також проєкт статті містить примітку, згідно із якою ототожнення адвоката з клієнтом – це будь-яка ідентифікація (асоціація, пов'язування) адвоката з клієнтом, що впливає на незалежний статус адвоката та (або) чинить негативний тиск під час здійснення адвокатської діяльності та (або) порушує гарантії адвокатської діяльності та (або) перешкоджає реалізації прав адвоката, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [10].

Також передбачається внесення змін до ст. 255 КУпАП, згідно з якими правом складати протоколи за порушення, передбачені ст. 185¹⁶ та ст. 225³ (порушення права на інформацію у частині надання відповіді на адвокатські запити), наділяються «голова ради адвокатів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя або уповноважений радою член ради адвокатів» [10].

Реакція на ухвалення законопроєкту виявилася неоднорідною серед різних стейкхолдерів. Національна асоціація адвокатів України (НААУ) підтримала документ ще в перші тижні після його внесення [11], а після ухвалення привітала це рішення та висловила подяку парламенту й авторам ініціативи [12]. Водночас представники громадянського суспільства переважно розкритикували закон, зокрема Рух «Чесно» [13], Фундація DEJURE [14], Центр прав людини ZMINA [15] та інші організації.

Критичні зауваження прозвучали і в парламенті. Головне науково-експертне управління Верховної Ради у своєму висновку зазначило, що не може погодитися «із запропонованим у поданому проєкті механізмом вирішення описаної вище проблеми (шляхом встановлення адміністративної відповідальності за ототожнення адвоката та клієнта з визначенням у примітці терміна “ототожнення”)» [10]. Негативну позицію висловили також голова Комітету з питань свободи слова Ярослав Юрчишин [16] та голова Комітету з питань антикорупційної політики Анастасія Радіна [17].

Справді, положення, закріплені в Законі № 4547-IX, викликають низку зауважень і дискусій. Основними проблемними аспектами та викликами, які породжує цей закон, є такі:

1. Надмірно широкі формулювання. Запропоноване формулювання ст. 185¹⁶ КУпАП у поєднанні з приміткою не відповідає критеріям правової визначеності та передбачуваності, що ставить під сумнів ефективність її застосування. Норма є надто загальною, не містить чітких критеріїв для визначення того, що саме й у яких випадках може трактуватися як «ототожнення». Це створює можливості для вибіркового застосування, ускладнює відмежування правомірної поведінки від протиправної та породжує ризики довільного тлумачення й зловживань.

2. Вплив на свободу вираження поглядів. Запропонована ст. 185¹⁶ КУпАП може створити ризики втручання у свободу вираження поглядів, гарантовану ст. 10 Європейської конвенції з прав людини. Хоча встановлення відповідальності формально може переслідувати «легітимну мету», виникають сумніви щодо дотримання критеріїв ЄСПЛ, а саме: чи таке втручання є «передбаченим законом» і чи воно є «необхідним у демократичному суспільстві» [18]. У проєкті Конвенції Ради Європи про захист професії правника у ст. 6 прямо зазначено: «...ця стаття застосовується без шкоди для свободи вираження поглядів, захищеної Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та національним законодавством» [6].

Хоча санкції, передбачені законом, не є критично високими (максимально – 5100 грн, близько 110 євро за курсом на серпень 2025 року) [10], проблема полягає не лише в їхньому розмірі. Застосування норми може мати «охолоджувальний ефект» (англ. chilling effect) на висвітлення судових процесів і адвокатської діяльності в медіа та правозахисними організаціями, які з міркувань безпеки можуть вдаватися до самоцензури. Схожі ризики втручання у свободу вираження поглядів, які можуть призвести до «охолоджувального ефекту» ЄСПЛ уже відзначав, зокрема, у справах «Гудвін проти Об'єднаного Королівства» (1996) [19] та «Угорська Гельсінкська Спілка проти Угорщини» (2016) [20]. Оскільки проблема ототожнення адвоката з клієнтом в Україні існує, але не має системного характеру, суспільний інтерес радше полягає у гарантуванні відкритого й безпечного висвітлення судових процесів.

3. Відсутність публічного обговорення. Законопроєкт було внесено до Верховної Ради й ухвалено нею без належних попередніх консультацій із професійною спільнотою та громадськістю. З огляду на важливість пропонованих змін доцільним було б провести публічні обговорення чи консультації з професійними об'єднаннями (НААУ, Асоціацією правників України), медійними організаціями (наприклад, Незалежною медійною радою) та правозахисними структурами.

4. Наділення НААУ додатковими повноваженнями. Ухвалення закону передбачає розширення повноважень органів адвокатського самоврядування. В умовах європейської інтеграції України це питання слід розглядати комплексно та системно – у межах нового законодавства про адвокатуру, ухвалення якого

передбачено Дорожньою картою з верховенства права до кінця IV кварталу 2026 року. Лише після обрання нових органів адвокатського самоврядування згідно з оновленим законом такі повноваження можуть бути реалізовані в належний спосіб [1].

Висновки. Можна констатувати, що проблема реалізації гарантії щодо заборони ототожнення адвоката з клієнтом у професійній діяльності існує, однак вона не є критичною. Підхід до її врегулювання, закладений у Законі № 4547-IX, ухваленому Верховною Радою України 16 липня 2025 року, не можна визнати оптимальним, оскільки він потребує суттєвого доопрацювання. Це зумовлено такими чинниками:

- надмірно широкими та розпливчастими формулюваннями, які пропонується закріпити у ст. 185¹⁶ КУпАП;

- необхідністю забезпечення балансу між реалізацією гарантій адвокатської діяльності та свободою вираження поглядів, зокрема в контексті практики ЄСПЛ, щоб уникнути «охолоджувального ефекту»;

- відсутністю належного публічного обговорення законодавчих змін із залученням адвокатської, медійної та правозахисної спільнот;

- потребою у синхронізації таких змін із процесом реформування адвокатури в межах євроінтеграційних зобов'язань України.

На цій підставі доцільно сформулювати такі рекомендації:

- внести зміни до ст. 185¹⁶ КУпАП (у разі підписання Закону № 4547-IX Президентом України) або підготувати нову редакцію цієї норми (у разі його непідписання), забезпечивши дотримання принципу правової визначеності та правомірності застосування відповідних механізмів гарантування неототожнення адвоката з клієнтом;

- гарантувати баланс між реалізацією гарантій адвокатської діяльності та свободою вираження поглядів, врахувавши практику ЄСПЛ за ст. 10 Європейської конвенції та положення ст. 6 проєкту Конвенції Ради Європи про захист професії правника;

- організувати відкриті публічні консультації щодо запропонованих законодавчих змін і механізмів їх реалізації;

- забезпечити синхронізацію нових положень із процесом реформування адвокатури та розробленням нового закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» як вимоги європейської інтеграції України.

Література:

1. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС». Дорожня карта з верховенства права : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/475-2025-%D1%80>.

2. Антонюк О. В. Процесуальні особливості, проблематика і негативні тенденції зростання порушення професійних прав адвокатів та гарантій їх діяльності. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2020. № 1 (1). С. 148–155.

3. Бакаянова Н. М. Про проблему ототожнення адвоката з клієнтом в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. Т. 2. С. 121–124.

4. Комарницька І. І. Сучасні проблеми ототожнення адвоката з клієнтом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 114–117.

5. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_835.

6. Convention for the Protection of the Profession of Lawyer: CM(2024)191-add1final. 12 March 2025. Council of Europe. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Frm.coe.int%2Fnatike%2F0900001680b4c020&wdOrigin=BROWSELINK>.

7. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 5076-12. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

8. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ щодо ототожнення адвокатів з клієнтами на території України у період дії воєнного стану. 28.08.2025. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Zvit_ZPA.pdf.

9. Офіційно: в Україні більше 70 тис. адвокатів. Національна асоціація адвокатів України. 13 грудня 2024 р. URL: <https://unba.org.ua/news/9799-oficijno-v-ukraini-bil-she-70-tis-advokativ.html>.

10. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності» : законопроект № 12320 від 16.12.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45435>.

11. Відповідальність за порушення гарантій адвокатської діяльності конкретизують – проєкт. Національна асоціація адвокатів України. 24 грудня 2024 р. URL: <https://unba.org.ua/news/9818-vidpovidal-nist-zaporushennya-garantij-advokats-koi-diyal-nosti-konkretizuyut-proekt.html>.

12. Тих, хто ототожнює адвокатів з клієнтами, штрафуватимуть – ухвалено закон. Національна асоціація адвокатів України. 29 серпня 2025 р. URL: <https://unba.org.ua/news/10548-tih-hto-ototozhnyue-advokativ-z-klientami-shtrafuvatimut-uhvaleno-zakon.html>.

13. Закликаємо народних депутатів нейтралізувати загрози закону про відповідальність за ототожнення адвоката з клієнтом. *Рух Чесно*. 21 червня 2025 р. URL: <https://www.chesno.org/post/6513/>.

14. Звіт про ототожнення адвокатів з клієнтами: маніпуляція, яка підштовхує Президента підписати небезпечний закон. *Фундація DEJURE*. 5 вересня 2025 р. URL: <https://dejure.foundation/zvit-pro-ototozhnennya-advokativ-z-kliientamy-manipulyacziya-yaka-pidshтовhuye-prezydenta-pidpysaty-nebezpechnyj-zakon>.

15. Поладов А. Публічне ототожнення адвоката з клієнтом: можливі ризики для громадянського суспільства. *ZMINA*. 21 липня 2025 р. URL: <https://zmina.info/columns/publiche-ototozhnennya-advokata-z-kliientom-mozhlyvi-ryzyky-dlya-hromadyanskoho-suspilstva/>.

16. Закон про ототожнення адвоката з клієнтом суперечить законодавству ЄС – Юрчишин. *ZMINA*. 4 вересня 2025 р. URL: <https://zmina.info/news/zakon-pro-ototozhnennya-advokata-z-kliientom-superechyt-zakonodavstvu-yes-yurchyshyn/>.

17. Мамченко Н. Анастасія Радіна заблокувала підписання Русланом Стефанчуком закону про заборону ототожнення адвоката з клієнтом. *Судово-юридична газета*. 17 липня 2025 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/336235-anastasiya-radina-zablokirovala-podpisanie-ruslanom-stefanchukom-zakona-o-zapretozhdestvleniya-advokata-s-klientom>.

18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. *Урядовий кур'єр*. № 3. 10.01.2001.

19. Judgment in the case of *Goodwin v. The United Kingdom* of 27 March 1996, application no. 17488/90. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57974>.

20. Judgment in the case of *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary* of 8 November 2016, application no. 18030/11. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168769>.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025, May 14). *Deiaki pytannia zabezpechennia perehovornoho protsesu pro vstup Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu za klasterom 1 "Osnovy protsesu vstupu do YeS"*. *Dorozhnia karta z verkhovenstva prava: Rozporiadzhennia vid 14.05.2025 № 475-r* [Some issues of ensuring the negotiation process on Ukraine's accession to the European Union under cluster 1 "Fundamentals of the accession process". Rule of Law Roadmap: Order No. 475-r of May 14, 2025]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/475-2025-%D1%80> [in Ukrainian].

2. Antoniuk, O.V. (2020). *Protsesualni osoblyvosti, problematyka i nehatyvni tendentsii zrostantia porushennia profesiynykh prav advokativ ta harantii yikh diialnosti* [Procedural features, problems, and negative trends in the violation of professional rights of lawyers and guarantees of their activities]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia "Pravo"*, 1 (1), 148–155 [in Ukrainian].

3. Bakaiianova, N.M. (2023). *Pro problemu ototozhnennia advokata z kliientom v umovakh voiennoho stanu* [On the problem of identifying a lawyer with a client under martial law]. In S.V. Kivalov (Ed.), *Ievropeiski oriientyry rozvytku Ukrainy v umovakh viiny ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia: Synerhiia naukovykh, osvitykh ta tekhnolohichnykh rishen: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Vol. 2, pp. 121–124). Yurydyka [in Ukrainian].

4. Komarnytska, I.I. (2024). *Suchasni problemy ototozhnennia advokata z kliientom* [Current problems of identifying a lawyer with a client]. *Iurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 2, 114–117 [in Ukrainian].

5. United Nations (1990). *Basic principles on the role of lawyers: Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime, August 1990*. *Zakonodavstvo Ukrainy*. https://zakon.rada.gov.ua/go/995_835 [in Ukrainian].

6. Council of Europe. (2025, March 12). *Convention for the protection of the profession of lawyer: CM(2024)191-add1final*. <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Frm.coe.int%2Fnative%2F0900001680b4c020&wdOrigin=BROWSELINK> [in English].

7. Verkhovna Rada of Ukraine (1992, October 2). *Zakon Ukrainy "Pro informatsiiu" vid 02.10.1992 № 5076-12* [Law of Ukraine "On information" of 02.10.1992 No. 5076-12]. *Zakonodavstvo Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> [in Ukrainian].

8. National Bar Association of Ukraine (2025, August 28). *Zvit Komitetu zakhystu prav advokativ ta harantii advokatskoi diialnosti NAAU shchodo ototozhnennia advokativ z kliientamy na terytorii Ukrainy u period dii voiennoho stanu* [Report of the Committee on the Protection of Lawyers' Rights and Guarantees regarding the identification of lawyers with clients in Ukraine during martial law]. https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Zvit_ZPA.pdf [in Ukrainian].

9. National Bar Association of Ukraine (2024, December 13). *Ofitsiino: v Ukraini bilshе 70 tys. advokativ* [Official: In Ukraine there are more than 70 thousand lawyers]. <https://unba.org.ua/news/9799-oficijno-v-ukraini-bil-she-70-tis-advokativ.html> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2024, December 16). *Proekt Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia, Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy shchodo zabezpechennia dotrymannia harantii advokatskoi diialnosti"*: № 12320 vid 16.12.2024 [Draft Law of Ukraine "On amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine to ensure compliance with guarantees of legal practice": No. 12320 of 16.12.2024]. <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45435> [in Ukrainian].
11. National Bar Association of Ukraine (2024, December 24). *Vidpovidalnist za porushennia harantii advokatskoi diialnosti konkretyzuiut – proiekt* [Liability for violations of guarantees of legal practice is specified – draft]. <https://unba.org.ua/news/9818-vidpovidal-nist-za-porushennya-garantij-advokats-koi-diyal-nosti-konkrety-zuyut-proekt.html> [in Ukrainian].
12. National Bar Association of Ukraine (2025, August 29). *Tykh, khto ototozhnyiue advokativ z kliientamy, shtrafuvatymut – ukhvaleno zakon* [Those who identify lawyers with clients will be fined – law adopted]. <https://unba.org.ua/news/10548-tih-hto-ototozhnyue-advokativ-z-kliientami-shtrafuvatymut-uhvaleno-zakon.html> [in Ukrainian].
13. Chesno Movement (2025, June 21). *Zaklykaemo narodnykh deputativ neitralizuvaty zahrozy zakonu pro vidpovidalnist za ototozhnennia advokata z kliientom* [We call on MPs to neutralize the threats of the law on liability for identifying a lawyer with a client]. <https://www.chesno.org/post/6513/> [in Ukrainian].
14. DEJURE Foundation (2025, September 5). *Zvit pro ototozhnennia advokativ z kliientamy: manipuliatsiia, yaka pidshovkhuie Prezidenta pidpysaty nebezpechnyi zakon* [Report on the identification of lawyers with clients: A manipulation pushing the President to sign a dangerous law]. <https://dejure.foundation/zvit-pro-ototozhnennya-advokativ-z-kliientamy-manipulyacziya-yaka-pidshovkhuie-prezydenta-pidpysaty-nebezpechnyj-zakon> [in Ukrainian].
15. Poladov, A. (2025, July 21). *Publichne ototozhnennia advokata z kliientom: mozhlyvi ryzyky dlia hromadianskoho suspilstva* [Public identification of a lawyer with a client: Possible risks for civil society]. *ZMINA*. <https://zmina.info/columns/publichne-ototozhnennya-advokata-z-kliientom-mozhlyvi-ryzyky-dlya-hromadyanskoho-suspilstva/> [in Ukrainian].
16. ZMINA (2025, September 4). *Zakon pro ototozhnennia advokata z kliientom superechyt zakonodavstvu YeS – Yurchyshyn* [The law on identifying a lawyer with a client contradicts EU law – Yurchyshyn]. <https://zmina.info/news/zakon-pro-ototozhnennya-advokata-z-kliientom-superechyt-zakonodavstvu-yes-yurchyshyn/> [in Ukrainian].
17. Mamchenko, N. (2025, July 17). *Anastasija Radina zablokyruvala podpisanye Ruslanom Stefanchukom zakona o zaprete ototzhdestvleniia advokata s klientom* [Anastasiya Radina blocked Ruslan Stefanchuk's signing of the law banning the identification of a lawyer with a client]. *Sudovo-iurydychna hazeta*. <https://sud.ua/uk/news/publication/336235-anastasiya-radina-zablokyrovala-podpisanie-ruslanom-stefanchukom-zakona-o-zaprete-ototzhdestvleniya-advokata-s-klientom> [in Ukrainian].
18. Council of Europe (1950, November 4). *Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms*. *Uriadovyi kurier*, (3), 10 January 2001 [in English].
19. European Court of Human Rights (1996, March 27). *Judgment in the case of Goodwin v. the United Kingdom* (Application No. 17488/90). <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57974> [in English].
20. European Court of Human Rights (2016, November 8). *Judgment in the case of Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary* (Application No. 18030/11). <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168769> [in English].

